

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет іноземної філології
Кафедра германських мов і зарубіжної літератури

Дипломна робота

магістра

з теми «**ШЛЯХИ ВИВЧЕННЯ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИХ
ТВОРІВ**»

Виконала: студентка 2 курсу
Angb1-M17z групи
спеціальності 014 Середня освіта (Мова і
література (англійська), додаткова
спеціальність 014 Середня освіта (Мова і
література (німецька)
Степанюк Юлія Володимирівна

Керівник:
Шулик П.Л., кандидат філологічних наук,
доцент, доцент кафедри германських мов і
зарубіжної літератури

Рецензент:
Рарицький О.А., доктор філологічних
наук, завідувач, професор кафедри історії
української літератури та компаративістики

Кам'янець-Подільський – 2018 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ВИВЧЕННЯ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ШКОЛІ	6
1.1. Проблеми вивчення постмодерністської літератури в школі.....	6
1.2. Багатоплановість та складність явища постмодернізму.....	9
Висновки до 1 розділу.....	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО ТЕКСТУ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	18
2.1. Загальні напрями роботи з постмодерністським текстом на уроках зарубіжної літератури.....	18
2.2. Шляхи вивчення творчості У.Еко.....	23
2.3. Роман Зюскінда «Запахи, або Історія одного вбивці» як презентація національної версії постмодернізму.....	50
2.4. Творчість Милорада Павича в контексті шкільної програми.....	67
Висновки до 2 розділу.....	81
ВИСНОВКИ	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85

ВСТУП

З введенням в шкільні програми теми «Постмодернізм» необхідність дослідження особливостей аналізу творів постмодернізму, вироблення загальних критеріїв у роботі з цим новим, ще не достатньо вивченим літературознавством, але надзвичайно цікавим явищем культури, стає гострою та нагальною проблемою. І хоча у вітчизняному літературознавстві проблемі постмодернізму присвячено значно менше уваги (десятки статей, декілька дисертацій, обмежена кількість перекладів західних дослідників) ніж у західному (тисячі досліджень літератури постмодернізму), вітчизняні науковці не стоять осторонь питання вивчення постмодерністської літератури у школі. Праці Д. Затонського [26], Б. Бігуна [6; 7], Ю. Ковбасенка [34; 35], О. Ніколенко [46], В. Назарця та Є. Васильєва [13], Невіяровича Н.Ю. [45] та інших представляють цінний матеріал для вчителя. Проблемі вивчення творчості письменників-постмодерністів в школі присвячена певна, але дещо обмежена кількість статей. Серед них статті Т. Клименко [32], Є. Волощук [14], В.В. Глібовця [18], О.П. Чертенко [73], Л. Чечетіної [74], В. Назарця [44], Ковбасенка Ю. «Архіпелаг «Павич», острів Дамаскин» [34], О. Буряка «Скляний равлик в контексті осмислення теоретико-методологічних проблем постмодернізму» [12].

В методичній літературі все частіше з'являються праці, які містять як загальні рекомендації щодо вивчення літератури постмодернізму на уроках зарубіжної літератури, так і різні варіанти шкільного аналізу постмодерністських творів, що увійшли до програми. Всі вони представляють цінний матеріал для вчителя і, безумовно, призначені допомогти йому при підготовці складної теми, якою є тема «Постмодернізм», забезпечити його необхідним матеріалом. Але ці праці не ставлять собі за мету створення цілісної завершеної системи вивчення названої теми, чого якраз вимагає

специфіка шкільного викладання предмета. Тільки в роботі Б.Бігуна [6] ми знаходимо таку систему, але вона зорієнтована на Програму 1998 р.

Мета дослідження – акцентувати теоретико-методологічні проблеми, актуальні для наукового осягнення феноменів постмодернізму, та запропонувати варіанти розв'язання цих проблем через уточнення окремих ключових літературознавчих дефініцій, апробувавши їх застосування на прикладі аналізу творів знакових представників постмодерністської літератури для виявлення шляхів їх вивчення у школі.

Досягнення названої мети вимагає постановки конкретних **завдань**:

- розкрити (наскільки це можливо) поняття постмодернізму;
- розглянути основні аспекти постмодерністського образу світу та основні риси постмодерністської літератури;
- окреслити шляхи вивчення постмодерністських творів в школі;
- визначити загальні напрями роботи з постмодерністським текстом на уроках зарубіжної літератури;
- на прикладі вивчення творчості Умберто Еко, Патріка Зюскінда, Милорада Павича розкрити специфіку шкільного аналізу постмодерністських текстів.

Предметом дослідження є специфіка вивчення постмодерністської літератури в школі.

Об'єкт дослідження – праці вітчизняних і зарубіжних літературознавців та методистів, присвячені проблемам постмодерністської літератури, та твори письменників-постмодерністів Умберто Еко, Патріка Зюскінда, Милорада Павича

Поява за останні роки у шкільних програмах із зарубіжної літератури творів постмодернізму, які не можна проаналізувати і проінтерпретувати традиційними шляхами вимагає розширення методичної палітри та теоретичної підготовки вчителя. Саме це обумовлює **актуальність** даної теми, а розробка в дослідженні цілісної завершеної системи вивчення

постмодерністської літератури в школі, яка відсутня в методичній літературі, дозволяє говорити про її **наукову новизну**.

Практична цінність роботи полягає у можливості використання результатів дослідження як в процесі вивчення теми «Постмодернізм» в школі, так і в курсі «Методика викладання зарубіжної літератури в старших класах» у вузі

Апробація роботи була здійснена на студентській науковій конференції Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка 10 квітня 2018 року.

Обсяг та структура дослідження. Робота складається з двох розділів, вступу, висновків, списку використаної літератури, додатку. Її обсяг без списку використаної літератури становить 84 сторінки комп'ютерного набору. Додається список використаної літератури (82 позиції).

ВИСНОВКИ

В центрі уваги вітчизняних науковців та методистів все частіше опиняються питання вивчення постмодерністської літератури у школі, все частіше з'являються праці, які містять як загальні рекомендації, так і різні варіанти шкільного аналізу постмодерністських творів, що увійшли до програми. Всі вони представляють цінний матеріал для вчителя і, безумовно, призначені допомогти йому при підготовці складної теми, якою є тема «Постмодернізм», забезпечити його необхідним матеріалом. Але ці праці не ставлять собі за мету створення цілісної завершеної системи вивчення названої теми, чого якраз вимагає специфіка шкільного викладання предмета. Проблема шкільного вивчення постмодерністської літератури має коло невирішених питань, серед яких: визначення терміну *постмодернізм*; усвідомлення національної специфіки творів постмодернізму; вироблення методології, адекватної природі постмодернізму. У зв'язку з цим розробка завершеної системи вивчення постмодерністської літератури в школі стає нагальною проблемою.

Першим кроком на цьому шляху стане для вчителя розуміння багатоплановості та складності явища постмодернізму, яке позначає і новий періоду в розвитку культури, визначення основних рис постмодерністської літератури, які дозволять окреслити певні шляхи вивчення і аналізу постмодерністських творів на уроках зарубіжної літератури в школі. Наступним завданням стане використання загальних засад вивчення постмодерністського тексту в процесі вивчення окремих творів літератури постмодернізму, що увійшли до шкільної програми з зарубіжної літератури.

Зважаючи на те, що література постмодернізму є тим матеріалом, який ще не "відстоявся", і в деталях його дослідити зараз неможливо, та й, мабуть, недоцільно, вважається доречнішим вивчення її інтенсивним шляхом. Цей шлях дозволяє створити певну систему вивчення постмодерністської літератури в школі, яка пропонує перший етап присвятити загальному огляду постмодерністської культури, в якому, рухаючись від особливостей нереалістичної літератури минулого і повоєнної історії, вчитель зможе підвести до тих концепцій історії, творчості, буття, які знайшли своє вираження у літературі постмодернізму і дати їй загальну характеристику. Другий етап необхідно присвятити характеристиці творчості одного з представників постмодернізму.

Твори Умберто Еко, Патріка Зюскінда і Милорада Павича не випадково у різні роки були обрані для вивчення на уроках зарубіжної літератури в школі. Саме вони допомагають розкрити перед учнями специфіку постмодерністської літератури, для розуміння якої необхідно:

- по-перше, акцентувати теоретико-методологічні проблеми, актуальні для наукового осягнення феноменів постмодернізму;
- по-друге, запропонувати варіанти розв'язання цих проблем через уточнення окремих ключових літературознавчих дефініцій;
- по-третє, апробувати і застосувати ці варіанти на прикладі аналізу творів зазначених письменників.

Говорячи про своєрідність творчості Умберто Еко і про проблеми його вивчення в школі увагу треба зосередити на засобах, які допоможуть учням осягнути особливості художнього стилю письменника. Найдоцільнішими засобами для досягнення основної мети стануть інтепретація та компаративний аналіз.

У центрі вивчення творчості Милорада Павича стануть способи зацікавлення читача (а відтак і риси художнього стилю Павича). Саме ці засоби є відображенням основного прийому постмодерністської літератури – активізації реципієнта, читача.

Робота над романом Зюскінда, який називають першим постмодерністським німецьким романом, на уроках зарубіжної літератури може йти різними шляхами, серед яких і визначення композиційних особливостей твору, і робота над образом головного героя тощо. В той же час треба пам'ятати, що вірогідність його аналізу та інтерпретації обумовлюється як особливостями постмодерністської літератури, так і специфікою німецького постмодернізму – його зв'язок з національною культурною традицією – романтизмом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агеева В. Чи буде постмодерн золотим віком класики? Література плюс. 1999. № 7–8. С. 4–5
2. Анастасьев Н.А. У слов долгое эхо [Електронний ресурс] // Вопросы литературы. 1996. № 4. URL: <http://magazines.russ.ru/voplit/1996/4/gabr4.html>.
3. Андреев Л.Г. Чем же закончилась история второго тысячелетия: (Художественный синтез и постмодернизм) // Зарубежная литература второго тысячелетия: 1000-2000. Москва: Высш. шк., 2001. С. 292-334.
4. Андрухович Ю. Постмодернизм – не напрям, не течія, не мода // Слово і час. 1999. № 3. С. 66.
5. Артюх А. Ідея «всесвітньої бібліотеки» в інтерпретації Галини Пагутяк // Наукові праці: наук.- метод. журн. Миколаїв : Видавництво ЧДУ імені Петра Могили, 2006. Т. 59. Вип. 46 : Філологія. Літературознавство. С. 48—52.
6. Бігун Б. Нариси про літературу постмодернізму: Бібліотека тижневика // Зарубіжна література. 2000. Кн.10. № 29 – 32. 62 с.
7. Бігун Б. Постмодерністський образ світу // Вікно в світ: Заруб. літ.: наукові дослідження, історія, методика викладання. 1999. № 3. С. 88 – 96.
8. Борев Ю. Б. Художественные направления в искусстве XX века: Борьба реализма и модернизма / Ю. Б. Борев. Київ: Мистецтво, 1986. 131 с.

9. Борхес Х. Л. Вавилонская библиотека / пер. с испан. В.Кулагиной – Ярцевой // Борхес Х. Л. Стихотворения. Новеллы. Эссе: Сб.. Москва: НФ «Пушкинская библиотека», ООО «Издательство АСТ», 2003. С. 142—150.
10. Борхес Х. Л. Книга песка / пер. с испан. В. Кулагиной-Ярцевой // Борхес Х.Л. Стихотворения. Новеллы. Эссе: Сб. Москва: НФ «Пушкинская библиотека», ООО «Издательство АСТ», 2003. С. 397—401.
11. Борхес Х.Л. Поиски Аверроэса / пер. с испан. Е. Лысенко // Борхес Х.Л. Стихотворения. Новеллы. Эссе: Сб. Москва: НФ «Пушкинская библиотека», ООО «Издательство АСТ», 2003. С. 249—257.
12. Буряк О. Оповідання Милорада Павича «Скляний равлик в контексті осмислення теоретико-методологічних проблем постмодернізму // Всесвітня література та культура. 2008. № 2. С. 19– 22.
13. Васильєв Є. М., Назарець В.М. Постмодернізм як літературне явище / Є. М. Васильєв, В.М. Назарець // Всесвітня література та культура. 2008. № 2. С. 2 – 6.
14. Волощук Є. Створити досконалий аромат // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 2003. №4. С.54 –59.
15. Гаврилів Т. Карнавал, постмодерн і література // Знаки часу: Спроба прочитання. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2001. С. 147–174.
16. Гладилин Н.В. Кукловоды и куклы : «сценичность бытия» в произведениях Э.Т.А. Гофмана и П. Зюскинда // Вестн. Лит. ин-та им. А.М. Горького. М., 2000. № 1. С. 103 –117.
17. Гладилин Н.В. Роман П. Зюскинда «Парфюмер» как гипертекст Вопр. филологии. Москва, 2001. № 1. С. 108 –118.
18. Глибовец В.В. «Папа шутов» и гений запаха: Из практики современного анализа образов: Квазимодо (Гюго. «Собор Парижской Богоматери») и Гренуй (Зюскинд. «Запахи») // Всесвітня література та

- культура в навчальних закладах України. 2007. № 10. С. 28 – 30.
19. Горлова Н. Парфюмери не пахнуть: (О книге П. Зюскинда «Парфюмер») // Книжное обозрение. 2000. 1 мая. С. 9.
  20. Городнюк Н. Знаки необарокової культури Валерія Шевчука: компаративні аспекти. Київ: Твім інтер, 2006. 216 с.
  21. Делич Й. Хозарська призма / Й. Делич // Незалежний культурологічний часопис «І». Львів, 1999. № 15. С. 98 – 11.
  22. Денисова Т., Сиваченко Г. Наприкінці ХХ ст.: постмодернізм, мультикультуралізм // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 1999. № 1. С. 49 – 50.
  23. Дітькова С. Ю. Запах краси, або Життя і смерть геніальної бактерії. Особливості вивчення роману Патріка Зюскинда «Запахи» // Всесвітня література та культура. 2003. № 12. С. 21-28.
  24. Енштейн М. Інформаційний вибух і травма постмодерну // Література плюс. 1998. № 2. С. 8.
  25. Євтич Мілош. Розмови з Павичем // Незалежний культурологічний часопис «І», Львів, 1999. № 15. С. 91 – 113.
  26. Затонский Д. Модернизм и постмодернизм: Мысли об извечном коловращении изящных и неизящных искусств. Харьков: Фолио; М.: ООО «Издательство АСТ», 2000. 256 с.
  27. Затонський Д.В. Роман П. Зюскинда «Запахи» у дзеркалі літературознавства // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 2002. № 5 – 6. С. 71 – 74
  28. Зубрицька М. Дискурс обмеженої і необмеженої інтерпретації: Дискусії довкола роману Умберто Еко “Маятник Фуко” // Еко У. Маятник Фуко. Львів, 1998. С. 630.
  29. Зюскінд П. Запахи або Історія одного вбивці // Всесвітня літ. в серед. навч. закладах України. 2002. № 5 – 6. С. 16 – 70.
  30. Калинська Л. М. Прозова творчість Юрія Андруховича як феномен постмодернізму : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол.

- наук : спец. 10.01.01 «Українська література». Київ : [Б. в.], 2000. 18 с.
31. Кантор В. Люди, книги и лабиринты Хорхе Луиса Борхеса // Новый мир. 1985. № 12. С. 251—262.
32. Клименко Т. Література постмодернізму. Програма факультативного курсу для 11 класів філологічного, суспільно-гуманітарного та художньо-естетичного профілів загальноосвітніх навчальних закладів // Зарубіжна література. 2008. №1 – 3 (545 – 547). С. 56 – 71.
33. Коваль М. Р. Роль і місце ігрового чинника в романній творчості Джона Барта як явище літератури постмодернізму: Дис.канд. філол. наук: 10.01.04 – література зарубіжних країн. Львів, 2000. 195 с.
34. Ковбасенко Ю. Архіпелаг «Павич», острів Дамаскин / Ю. Ковбасенко // Тема, 2002. № 4. С. 80 – 126.
35. Ковбасенко Ю. Література постмодернізму: по той бік різних боків // Тема: На допомогу вчителю заруб. літератури. 2002. №1. С. 2 – 21.
36. Колошук Н. Модернізм, екзистенціалізм, постмодернізм... // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. 2002. № 4. С. 36–45.
37. Кузьміна Н. Интертекст и его роль в процессах эволюции поэтического языка. Екатеринбург, 1989. 267 с.
38. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна / [пер. с фр. Н. А. Шматко]. Москва: Ин-т экспериментальной социологии ; СПб. : Алетейя, 1998. 160 с.
39. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів та ін.. Київ: Видавничий центр «Академія», 1997. 752 с.
40. Літературу веде у майбутнє читач, а не письменник: Інтерв'ю А.Тататаренко з М.Павичем // Поступ. 2000. № 212.
41. Лотман Ю. Выход из лабиринта / Ю.Лотман // Эко У. Имя розы. Москва: Радуга, 1998. С. 650—669.
42. Люксембург А. Лабиринт как категория набоковской игровой поэтики [Электронный ресурс]. — URL: http://www.relga.rsu.ru/n22/cult22_2.htm

43. Модернізм та постмодернізм у ХХ ст. // Зарубіжна література. 2002. Число 14 (270). С. 1 – 2.
44. Назарець В.М. Роман У.Еко „Ім’я троянди” / Матеріали до проведення уроків / // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. 2003. №2. С.13-16
45. Невіярович Н.Ю. Культура постмодернізму // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 2004. №7. С. 19 – 21.
46. Ніколенко О. М. Постмодернізм – один з найвагоміших мистецьких напрямів ХХ ст. // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 2003. №4. С. 48 – 50.
47. О’Генри. Из любви к искусству. Москва: Художественная литература, 1984. С.3—5.
48. Павич М. Леандр // Павич М. Внутренняя сторона ветра. Роман-клепсидра о Геро и Леандре. Санкт-Петербург: Азбука, 2005. 192 с.
49. Павич М. Скляний равлик // Всесвіт. 2002. №7— 8. С.18—26.
50. Павич М. Хозарський словник. Роман-лексикон на 100 000 слів. Львів : Класика, 1998. – 280 с.
51. Павич Милорад. Дамаскин // Тема. 2002. № 2. С. 29 – 50.
52. Параметры постмодернистской ситуации // Липовецкий М.Н. Русский постмодернизм. Очерки исторической поэтики. Екатеринбург : УГПУ, 1997. С. 108 – 121.
53. Первак О.О. Пересторога тим, хто естетство видає за естетизм // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 2002. №4. С.39.
54. Перший письменник Третього тисячоліття // Література плюс, 1999. № 17-20. С.1.
55. Пікун Л.В. Дзеркальна гра набутками культури : романтична та постмодерністська модель (на матеріалі романів М. Шеллі «Франкенштейн, або Сучасний Прометей» і П. Зюскінда «Парфуми. Історія одного вбивці») : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.

- філол. наук : спец. 10.01.04 «Література зарубіжних країн». Київ, 2006. 16 с.
56. Погоріла І. Сновидець у малій прозі Х.Л. Борхеса та М. Павича // Магістр. Випуск №1. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет. 2005. С. 195 – 197.
57. Прозорова І. Стилистические средства формирования образа гения-антигероя (на материале романа П. Зюскинда «Парфюмер») // Сборник научных работ студентов и аспирантов ВГПУ. Вологда, 2000. Вып. 8. С. 49 – 57.
58. Райнеке Ю.С. Исторический роман постмодернизма и традиции жанра: дисс. канд. філол. наук: спец. 10.01.04 «Література зарубіжних країн». Москва, 2002. 212 с.
59. Решетняк О. Вчимося інтерпретувати художній твір концептуально // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 2002. №4. С. 40-41.
60. Решетняк О. Геній і злочинець – речі не сумісні?: За романом П.Зюскинда «Запахи» // Зарубіжна література. 2007. № 13(509), квіт. С.14.
61. Романовська Н. Якщо геній позбавлений любові до Бога і людей (Патрік Зюскінд): Урок-осягнення образу Гренуя // Всесвітня література в середніх закладах України. 2002. №4. С. 42 – 43.
62. Рось О. І зробив я те, що зробив (З історії українського перекладу «Хозарського словника») // Незалежний культурологічний часопис «І». Львів. 1999. № 15. С. 165 – 174.
63. Скоропанова І. Русская постмодернистская литература: Учебн. пособие. 3– е изд. Москва: Флинта: Наука, 2001. 608 с.
64. Соколова О. Звичайно ж, Рукопис, або Лабіринт постмодерністської свідомості у „ Імені троянди ” О. Соколова // Тема. 2002. №1. С. 37- 45.
65. Соколова О. Роман У.Еко „ Ім'я троянди ” у шкільному вивченні // Тема. 2002. № 1. С. 34-46.

66. Старовойт І. Метафізика історії у постмодерній прозі // Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська Академія». Т. 4: Філологія. 1998. С. 31—33.
67. Стеценко Т. Роман Умберто Еко «Ім'я троянди» // Зарубіжна література. 2002. № 8. С. 37—38.
68. Уліщенко В. Особливості аналізу епічних творів постмодернізму : роман П.Зюскінда "Запахи" // Всесвітня література в середніх закладах України. 2002. №3. С. 13 – 18.
69. Усманова А.Р. Умберто Еко: парадокси інтерпретації. Минск: Изд-во ЕГУ: Пропилеи, 2000. 200 с.
70. Фатеева Н. Контрапункт Соколова О. Звичайно ж, Рукопис, або Лабіринт постмодерністської свідомості у „ Імені троянди ” / интертекстуальности, или Интертекст в мире текстов Москва: Агар, 2000. 280 с.
71. Федорак Н. Танок слов'янського Мінотавра // Поступ. 1999. 22 квітня.
72. Флоров Г.А. Постмодернізм в літературі Німеччини // Філологічні науки. 1999. № 1. С. 67 – 69.
73. Чертенко О.П. Мандрі руйнами штукарського храму // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України, 2002. №5-6. С. 84-87.
74. Четвіна Л. Система уроків з вивчення роману П. Зюскінда «Запахи. Історія одного вбивці» : 11 клас // Зарубіжна література в школах України. 2009. № 4. С. 35-42.
75. Еко У. Заметки на полях «Імени рози» / Вст., уп., прим. и пер. с итал. Е. Костюкович // Иностранная литература. 1988. № 10. С. 88-104.
76. Еко У. Имя розы / Пер. с итал. Е. А. Костюкович. Санкт-Петербург: Симпозиум, 2004. 640 с.
77. Culler Jonatan. On Deconstruction: Theory and Criticism after Structuralism. Cornell University Press. 307 pp
78. Kordic Radoman. Postmodernisticka ukrstenica // Milorad Pavic: Predeo

- slikan cajem i Hazarski recnik, Knjizevna kritika. Beograd, mart-april 1989. XX, 2. Str. 69-85.
- 79.Mihajlovic Jasmina. Elementi postmoderne poetike Milorada Pavica // Elements of Milorad Pavic's Postmodern Poetics, Serbian Studies, University of Illinois at Chicago, North American Society for Serbian Studies. Spring, 1993. Vol. 7 №. 1. P. 33-38.
- 80.Milojkovic-Djuric Jelena. The Poetics of Epiphany: The Literary Oeuvre of Milorad Pavic/ Jelena Milojkovic-Djuric //Serbian Studies, Journal of the North American Society for Serbian Studies, 1995. Vol. 9. №. 1-2. P. 110-121.
- 81.Ortheil H.-J. Das Lesen-ein Spiel. Postmoderne Literatur? Die Literatur der Zukunft! // Deutsche Literatur. 1986. Stuttgart, 1987
- 82.Popova Y. The fool sees with nose: metaphoric mappings in the sense in Patrick Süskind's *Perfume* // Language and Literature. Journal of the Poetics and Linguistics association. 2003. Vol.12. №2. P.135 –150.